

Շ Ա Ր Ք

ՆՈՐ ԽՈՐՏԱԿՄԱՆ ԳԻՇԵՐՆԵՐՈՒ

«Մի լիցի ինձ երկնել եւ ոչ ձնանիլ,
ամպել եւ ոչ անձրեւել»

ԴԱՐՍԿ

Բ.

Ես Եղիվարդն եմ այս գիշեր,
Սարի զաւակ, սարի նըման
Կեցած կեանքի բերումներու,
Դառնութեանց դէմ,
Աչքիս՝ արցունք, դէմքիս՝ ծրպիս:
Հոգիս ազատ, չէ նանչըցած,
Մանկութենէն մինչեւ այսօր,
Թումբ ու պատուար:

Կեցած նորէն լերան վըրայ
Այն սրբազան,
Որու կուրծքին՝ դուռ մ'ինչպէս
Արեւայական,
Կը բարձրանայ Սուրբ Յակոբայ
Վանքը հըրաւ,
Ուստուններով նուիրական,
Երազներով վերասըլաց,
Հայ հոգիի մաքուր կրակ,
Աղօթք ու խունկ, ծիրանի լոյս,
Կապոյտ երազ:

Ու կը նայիմ յիշողութեանս
Աչքով զմութիւնս իմ մանկութեան,
Ծրած արեան լինին վըրայ,
Երբ գարունը կը բանար իր
Սիրը զեղուն,

Եւ ծաղիկներ մօր մը անհետ
Շրթոնքներէն,
Կը բաշխէին բոյր ու համբոյր:

Սուրբ մանկութիւն,
Երկինքն որուն կը լուացուէր
Ամէն առտու,
Հրեշտակներու ձեռներով սուրբ,
Որու կապոյտ բիւրեղին մէջ
Կը տեսնուէր դէմքն Աստուծոյ:

Յետոյ յանկարծ այն օրերուն
Վատասարսուտ,
Կ'երեւային լեռ, դաշտ ու ձոր,
Ամպ ու երկինք,
Մօրս աչիւն վար գրլորուող
Արցունքի պէս:
Լռութիւնը կ'իջնէր մահուան
Մղձաւանջով...:

Կը փալէին կարաւաններն
Գաղթողներու,
Իրարու մէջ, իրարմէ դուրս,
Թողած երկիրն իրենց չֆնտղ,
Պապենական հանդեր ու կալ,
Գերեզմաններն նախնիքներուն
Լոյսով ջահուած:
Թողած յաւէտ տուններն իրենց,
Դուռները բաց:

Համբան երկար, փարակարկառ,
Լեռնանցքներէն, հովիտներէն
Հայրենական,
Իսկ սարերուն նստած ամպեր
Յուղարկաւոր:
Սիփան, Գրգուռ, դրած գլուխն

Իրենց ներմակ,
Երկիրներու կապոյս սեմին՝
Կը նայէին մեկնողներու
Տրտում չուին :

Այն օրերուն՝
Որք մընացած աշխարհն հայոց,
Կ'այլէր բոցով մ'անօրինակ,
Կը մոկըսար սեռով ծեփուած
Կապոյս երազը սիրտերուն :

Երախ մ'անհուն, արիւնախում,
Կը ծածէր ոխն իր դաւաւոր,
Կը մեռնէին սէրն ու բարին
Խորն սիրտերուն վիմաստրած :
Վերջալոյսը արցունք կարծես,
Կը դողդղղար լեռան կոպին :

Իսկ լճակներն գոգն լեռներուն,
Հայելիներ լուսակայլակ,
Որոնց խորքին՝
Կը դողային աստղ ու լուսին,
Իսկ ամայի մեր հողերէն
Կը փալէր լոկ Յիսուս բոպիկ,
Աչքին՝ արցունք, ոտքին՝ արիւն :

Երկիրն որ ինձ ծնունդ տուա,
Երազ մըն է այլեւս հիմա,
Կարմիր ցասում, անխօս փանդակ,
Լուսէ՛ տեսիլք, մորմո՛ք ու ցաւ,
Իր լեռներով ձիւնագագաթ,
Որոնք Աստ'ծոյ կ'ուզեն տանիլ
Բողոքն հայուն,
Մշտամըմունջ, արիւնազանգ :

Անցայ ճամբէն խաչելութեան,
 Ժողովուրդին մեր արնաբամ,
 Բայց անվհաս,
 Վանէն Իրան եւ Միջագետք,
 Ոսկերուս ցաւ եւ սրժիս վէրք,
 Եւ այդ ցաւին կը հիւսուէր լուռ,
 Ցասում մ'անգոր, բողոք մ'անհուն,
 Որ կը մընայ մինչեւ այսօր,
 Իբրեւ Կըսակ արիւնագիր
 Իմ որբութեան:

Այգերուս դէմ՝
 Անապասն է Միջագետքի,
 Շէկ խանձարուր,
 Իրենց բոյնէն հեռու ինկած
 Չագուկներուն:
 Աւազներէն առին անոնք
 Թոյլ աղուամազ եւ բէկ փետուր,
 Ափը գետին մեր հայրենի,
 Դրին մարմինն իրենց անհայր,
 Մութ անումի:

Գետ հայրենի,
 Հայոց սրժի արծաթ երակ,
 Ժայռեր փերող փրփուր հերմակ,
 Մեր արեան պէս մաքուր ու հին,
 Այժմ պանդուխտ որբի նըման,
 Աւազներու սիրտին՝ ինկած
 Հեւասպառ:

Յետոյ երկիրը աւետեաց,
 Տուն տաղաւար,
 Մեր հայրերուն Սաղիմական:
 Այն օրերուն,

Շուֆին ներքե Սուրբ Յակոբայ,
 Որբանոցն էր Արարատեան,
 Մասաղեռամ որբուկներու
 Վերջին կայան:
 Մանչ ու աղջիկ, բոցմած ծաղիկ,
 Վասպուրական մեծ աշխարհի
 Սիրէն պոկուած:

Տարիներ վերջ, կը դառնայի
 Ժառանգաւոր եւ որդեգիր
 Սուրբ Յակոբայ Ուխտին պայծառ:
 Տուն Սաղիմայ,
 Երկնքին դէմ ձեւուած հըրաւ,
 Աթոռ անւարժ մեր հաւաստին,
 Սուրբ Երկրին մէջ խաբիսխ նետած:

Այն օրերուն,
 Մեմասանի սիրին վրայ,
 Լոյսի շողէն ծնունդ առած,
 Կը շիննային
 Դպրոցներ զոյգ ու զպարան,
 Բանալով լայն
 Հոգիներու մութին վերեւ
 Շունչն յարութեան,
 Հայ աշխարհի աւերէն վերջ
 Համասարած:

Տարիներով ըմբոսնեցի,
 Կաթիլ, կաթիլ, մեղր ու գազպէն
 Շրթոնքներէն անզուգական
 Դուրեաններուն եւ Դուռակեան,
 Հոգիներու դէմ՝ բարձրացող
 Ջահեր երկու,
 Արծառծելու մեր ինքնութեան

Կրակն հանգչած,
Վըրէժով նոր ու սրբազան:

Տիսաններ զոյգ,
Նոր օրերու արթուն դողանջ,
Կանթեղ մսփի, լոյսի բուրվառ,
Հաց՝ հոգիի հանապազօր,
Ոսկեդարու ջինջ արձագանգ,
Որ գահընկէց մեր օրերու
Իմաստութեան ըսպասին մէջ
Եղան արի եւ անմահանջ:

Նըման փութին,
Հըրայրքին մէջ իր Ասրծոյն,
Վառեցին հուրն ասրուածնին
Իրենց սրսին,
Սաղիմական այս բարձունքին՝
Ինչպէս երբեմն Արմաշի,
Հեղեղելով իրենց միսփի
Լոյսն անըսուեր,
Ծարաւահիւծ հոգիներու
Մեծ պասուփին:

*

Տարիներ վերջ հանդէս էր մեծ:
Բացուեր էին դուռները լայն
Սուրբ Յակոբայ:
Հին տանարի գմբէթին տակ,
Շրջուած բաժակ,
Կ'այգեւորէր հոգին պայծառ
Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ:
Խորանին դէմ շարանն անփոյթ,
Մասաղեւամ հոգիներուն,
Սեւի մըտած,
Կ'իջներ կրկեսն իր պարտերուն:

Քալեր էին օտարներով
Անոնք բոլոր այդ բարձունքին,
Հրուած կարծես,
Հեղեղներէն տառապանքին
Իրենց ցեղին:
Այն օրերուն քաղցր էր նրման
Մեղքամոծի, հայիլ շիթ, շիթ,
Աւսանակին վրայ ոսկի
Հայաստանեայց եկեղեցւոյ:

Այն օրերուն՝
Հոգիներուն մէջ արիւնոտ,
Դեռ չէր մեռած յոյսը ներմակ,
Հաւասքը խոր ապագային:
Անոնք յօծար դեռ կրնային
Լսել կարկաչն իրենց սիրտին,
Իրենց արեան,
Հոգիները կարմիր թելով
Իրար կապող:

Ես եղիւլարդն եմ այս գիշեր,
Ու կը նայիմ անկերպարան
Մեր Սփիւռքին,
Փոքրած ինքզինք,
Պարպուած ի սպառ իր հայրերու
Շունչէն մաքուր,
Խրոխտանքէն պողպատահունչ,
Դանդաշելով կ'երթայ անյոյս
Մարդու մը պէս՝
Որ կորուսեւ է իր հոգին:
Կտրուեալ ճեղքուած տարսմ,
Մութ անթափանց,
Արմատախիլ ու գաղթական
Եւ անձնատուր

Սարսափներու առհասական,
Նաւ մը ի նշպէս օրհասական
Ընկլուզելու յօծարական,
Ամէն վայրկեան ջուրերու տակ:

Ամէն շարժում նաւաբեկում
Վաղուան դիմաց,
Հոգիներուն մէջ հիւանդկախ:
Ամէնուրեք բարբառնչանքներ
Անմիտ ու սին,
Փոխան սիրոյ, ըսեղծումի,
Որ իրարու կը շողկապէր
Մինչեւ երէկ,
Դաւեսերն ամբաւ ապրումներուն
Մեր բոլորին:

Չեմ ուզեր դեռ պեղել հիմներն
Մեր Սփիւռքի ողբերգութեան,
Որ դուրսէն պերն դամբարանի
Կը նըմանի,
Սակայն ներսէն շնչահաս
Եւ ողորմելի:
Այսօր նորէն մեր կողերուն՝
Հազար դաւոյն,
Մեր աղօթքին ու մեր երգին,
Մեր սիրտերու արդար բերին
Որումն օտար,
Ջուր է խառնուեր մեր գինիին
Ու մեր կաթին,
Մինչեւ երէկ դեռ անխարդախ:

Ու չ'անցնիր օր,
Որ բզզացող նանն մը մաղիզ
Իր գրպանի թրիմներով

Զուգէ բանալ սիրսն իր ունայն
 Բայց եսապա՛ս ու բռնակալ,
 Բարերարի յաւակնութեամբ
 Պահանջելու յուարձաններ,
 Պասիւ, աթոռ յաւերժափառ,
 Ծրուած այսպէս՝
 Աւագանին վրայ սրտում
 Իր մեծ եսին,
 Առանց սիրոյ եւ առանձինն:

Եւ ուրիշներ որ կը խածնեն
 Առեղծուածներ իրենց փրսած,
 Մեր օրերու մուրիկները համբաւաւոր,
 Բացած փերէն իրենց կարկամ,
 Ծունկի իջած
 Հարուսներու դուռներուն հով:

Էր երբեմն,
 Երանելի օրերուն այն,
 Երբ բարեգործ հոգիներն հայ,
 Կը բանային իշխանօրէն
 Սիրտերն իրենց,
 Եւ իրականներ ծանրակրօն,
 Վերածելով նիւթն հոգիի
 Եւ հիւսելով
 Երազն անսուտ ապագային,
 Մարմիններէն իրենց անդին,
 Ըզգալով թէ ինչ որ ունին
 Իրենց չէ լոկ,
 Այլեւ ազգին բազմակարօս:
 Բարիքն անկեղծ ու սրտազեղ
 Ազօթքի քոյրն է սրբազան:

Գ.

Ես եղիվարդն եմ այս գիշեր,
 Երէկի որբ, աղկաղկ տղան,
 Այսօր իշխան ու պահապան
 Սուրբ Յակոբայ ժառանգութեան:
 Ու հոգիէս կ'անցնի նորէն
 Անցեալն ամբողջ,
 Նաւուն վրայ ժամանակին
 Արսասովոր,
 Յիշատակի մը հանգունակ:

Նրբենիի նրման բացի
 Ճիւղերս բոլոր,
 Եւ թառ եղայ երազներուս
 Ոսկեփետուր:
 Ամէն անգամ երբ հրաժեց
 Տուի անոնց,
 Անոնք տարին ինձմէ մասեր,
 Նշխար, նշխար,
 Կարօտներ լուռ, խօսքեր կրակ,
 Չոր կը պահէ երբեմն հոգին
 Նոյնիսկ իրմէն զաղճաժածուկ:

Կ'անցնին ինձմէ նորէն այսօր,
 Այդ օրերու մարդերն արդար,
 Մարդեր հրգօր,
 Յիշատակովն իրենց անմահ,
 Կարկաչը ջիմջ
 Այս դարաւոր ժառանգութեան
 Սուրբ երազին մշտամրմունջ:
 Ու կը թրլի ինձի լըսել
 Չայներն անոնց,
 Չըմուռներու բուրումներով

Անուշահոս,
նստի մսած Ասուծոյ հետ :

Անմահներն այդ,
Դեռ կը կենան Սուրբ Յակոբայ
Կամարին թակ,
Իբրեւ ճեպիւք, իբրեւ խորհուրդ,
Փակած մահուան ուղին դաժան
Իրենց կուրծքով,
Այս հիմաւորց Հաստատութեան,
Շարքի կեցած յաւերժին դէմ :

Փա՛ռք շինարար նախնիներուն
Մեր հայարժան,
Աւետանակներ եօթնաստեղեան,
Որ օրերու հանդէսին մէջ
Մեր տրամադայն,
Կանթեղեր են խորն մեր սրտին,
Ըստդժումի բնագոյն հրգօր,
Մեր վիշտերէն հանդերձելու
Անգին ծաղիկն իմաստութեան :

Տարիներ անցան արագ,
Գացին անոնք
Լեռան ետին ժամանակին :
Անոնցմէ վերջ,
Ես երէկի աղկաղկ տղան,
Եղայ պահակ
Սուրբ Յակոբայ տունին փարթամ,
Թխահաւի նըման մսած
Գահաւանդին՝ Սիրն լեռան :

Սուրբ Յակոբը տուն տաղաւար,
Եւ տապանակն հին փառներու,
Ուխտի մուշակն հազարամեայ

Սերունդներուն մեր հայկաժամ,
 Լոյսով շաղուած,
 Աղօթք, գինի, կուրծք մայրական,
 Ըստնք առաս, աղբիւր սիրոյ,
 Աստղի արցունք,
 Քարեղէն պատ, ամբողջ ամուր
 Հէփիաթունակ,
 Ծիւանի ծուխ բարձրագոյնաց:

Երախսաւաս դէմքերէն վերջ,
 Կը նուաղէր լոյսը պայծառ
 Սուրբ Յակոբայ երկինքին տակ:
 Կը սրուէին արտօժակներ
 Ներսէն, դուրսէն նորօրինակ,
 Հայ Սփիւռքի աներին մէջ
 Կանգուն ու շէն,
 Այս սրբազան կղզիին դէմ:

Այն օրերուն,
 Սեւ սեւ ամպեր իրար եկած,
 Կը խլէին իրարմէ կայծ,
 Շառաչածայն,
 Ու պաստուովն իրենց անեղ,
 Դարձած հեղեղ,
 Շուկներով խուլ ու մըթին
 Կը յարէին,
 Թէ ազգին էր ժառանգութիւնն
 Այս հայաժամ,
 Ոչ թէ ասի մը մտքի կարօտ
 Գլուխներուն վեղարաւոր:

Դաւիթ մը նոր պէտք էր նորէն,
 Ճանկերուն դէմ այս կարկառուած,
 Որ կարենար խօսիլ ազատ,
 Նըրոխսածայն,

Մեր օրերու Չարխասիին,
 Կոզպասիին եւ Սուսիին,
 Թէ Սասնասան կարմիր գինին,
 Դաւիթներու կ'իյնար բաշխել,
 Հաւասարիմ աւանդութեան
 Եւ անցեալի իրաւունքին
 Սրբանքուէր:

Յետոյ եկան,
 Յելուզակներ բոնագրաւիչ
 Նոր աշխարհէն,
 Եւ փորձեցին Տէրը դառնալ
 Ժառանգութեան այս սրբազան,
 Գինը որուն չէր վնասուած
 Իրենց կողմէն:

Սակայն պատահոն զոր ուզեցին
 Ծամել անուշ, հեշտ ու կակուղ,
 Կը կարծրանար
 Ակռաներուն ներքեւ անոնց,
 Իբրեւ կտոր մը ռսկորի:
 Հացն անաշխատ,
 Անմատոյցի մեղքի նըման,
 Կը փառանայ
 Ակռաներուն ներքեւ պանդոյր:

Եւ անոնց հետ,
 Միաբաններ հեղզ ու շուար,
 Սարսափահար,
 Ոմանք հազաժ սեւ պարեգօս,
 Եւ ուրիշներ՝
 Պատմութեան մեհաբաններ:
 Եւ անոնց հետ,
 Աթոռակալ եւ անաթոռ

Վարձուած մարդեր,
 Եւ անոնց հետ ազնուաւոյ
 Խեղճանքներ պարսապանաց,
 Ու ժողովուրդ անկերպարան,
 Ըսեղծելով
 Ողբերգութիւն մ'անօրինակ,
 Զոր չէր տեսած
 Մենաստանը Սուրբ Յակոբայ
 Դարեր երկար:

Դեռ կը լսեմ զանգիւնն ահեղ,
 Զանգակներուն յուղարկաւոր,
 Այս տումին աննախընթաց,
 Զի կը մեռնի երբեմն հոգին
 Մարմնէն առաջ:

Ես առանձինն՝ այդ օրերուն,
 Ախորական,
 Մարդոց կողմէն այդ անօրէն,
 Զեմ գիտեր ո՞ր մեղքիս համար,
 Կեցայ հաստատ եւ անվկանդ,
 Մարդերուն դէմ այդ վաճուէր,
 Ճերմակ ներկած մեղքերն իրենց,
 Բառերու մէջ զագրակարան:

Քառսուն տարի իբրեւ պահակ
 Սուրբ Յակոբայ, կեցեր եմ ես
 Քանդողներուն դէմ անարի,
 Քամանելով թիւը անոնց:

Փառքի պըսակ չըլլացուց
 Սիրսս բնաւ,
 Սպառազէն զիմուորի պէս
 Տարիներով դեռ կը մնամ,
 Այլիս՝ արցունք, արքիս՝ ժպիտ:

Գիտէի թէ կեանքը ցաւ էր,
 Կեանքը դաւ էր,
 Ցեխն աշխարհին մեր արցունքով
 Եւ արիւնով կը շողախուէր:

Չունեցայ խեղ եւ կամ նախանձ,
 Դիւր ու պաշիւ ինծի համար
 Կը հնչէին զերթ պղինձներ
 Անարձագանգ:
 Պարզ էր հոգիս եւ կրնար ան
 Աստուածներու մեծ խնայքին
 Ըլլալ բաղարջը սրբազան:

Հաստատութեան դրօշն ուսիս՝
 Քալեր հմ ես աւելի քան
 Քառսուն տարի:
 Թախիծն եղաւ ինծի համար
 Թեւ խոյանքի,
 Ժամանակի նամբէն կապնուս,
 Կեանքը՝ պայքար, աշխարհ՝ սեղան:
 Արցունքներու եւ քառութեան:

Թէ ի՞նչ ըրի՝ վկայ Աստուած,
 Անունն որուն
 Ես կը դրնեմ խղմմանքին
 Բոլոր անոնց՝
 Որոնք սիրով դեռ կը նային
 Այս սրբազան Հաստատութեան:

Ես եղիվարդն եմ այս գիշեր,
 Բացած նոր էջ տարեգրութեան
 Այս դարաւոր Հաստատութեան:
 Տաք են ցաւերն վերքերուս դեռ,
 Ու չեմ կրնար սեղմած պահել

Ափերուս մէջ,
Կէսերն երկու նեղուած սրտիս:

★

Ու տեսիլք էր,
Ինծի կու գար, կը լըսէի,
Հին տանարի գմբէթին տակ
Փոթորիկ մը զանգակներու
Նորահրաւ:

Կը տեսնէի երկինք նորէն
Գլխուս վերեւ ուր կը բացուէր,
Կապոյտ փառնով,
Եւ Գլխադիրն, սուրբն այս Տունին,
Կեցած սեմին՝ իր մատուռին,
Գանկը ձեռին՝
Խոչակն որուն չըլլար անցած
Սուրի բերնէն:
Իր աչիւնէն կ'իյնար արցունք,
Կը թափէր լոյս,
Երկու հրեշտակ կը կրէին
Պատմութեան իր արմատները:

«Իմա են ներում եւ պատուհաս,
Կը յարէր ան,
Մի տեսնէր շատ գործն ազգապիղծ
Այս ուրացող, ամբարհաւան
Տգրուկներուն:
Եղիւ նուազ դուն խոսադաս,
Ես չեմ գիտէր սիրք մարդու,
Ու իր մեղքէն չէ հարուածուած:
Գերի՝ հոգին է մարմինին
Դեռ դրախտի խակ օրէնէն
Երանելի:

Մեղքը գեհն է թանձրաւաղիդ,
 Հոսող արձակ,
 Աւթարհներու քառուղիէն:
 Մարդն է սերել
 Հովին առջիւ իր մեղքերուն:

Զ'արդարանար չարը չարով,
 Արիւնն ինչպէս
 Զի լուացոյի արիւններով:
 Լաւ է քաշել փողը հեմման
 Զերթ վարագոյր ոսկեկարան,
 Սիրտերուն դէմ,
 Մեղքի գերի մարդոց բոլոր:
 Հասն աւագին եւ ծովն անհուն
 Զիրար կռել ե՞րբ են կրցեր»:

Յետոյ մեղմիւ կը հեռանար,
 Տեսիլք մ'ինչպէս
 Սուրբն այս Տունին:
 Ոչ գիտեր էր, ոչ ալ ցերեկ:
 Զոյգ մը հրեշտակ իր ետեւէն
 Կը կըրէին ճոթերն երկար,
 Արնակարմիր իր Եւրջառին:

ԵՂԻՎԱՐԴ

